

Azərbaycan Respublikası Milli Bankının
2009-cu il üçün Pul Siyasətinin Əsas İstiqamətləri barədə
BƏYANATI

Son beş ildə Respublika Prezidenti İlham Əliyevin həyata keçirdiyi yeni inkişaf strategiyası və modernizasiya proqramları nəticəsində ölkədə yüksək inkişaf dinamikası formalaşmışdır. Ümumi Daxili Məhsuldan adambaşına düşən paya görə Azərbaycan dünya ölkələri arasında son beş ildə 47 ölkəni geridə qoymağa nail olmuşdur. Liberal bazar iqtisadiyyatının formalaşması nəticəsində 2008-ci ildə Azərbaycan aparıcı islahatçı ölkə statusunu qazanmışdır.

Məhz ötən strateji dövrdə yaradılmış dayanıqlı inkişaf bazası Azərbaycanın fundamental iqtisadi əsaslarını 2008-ci ildə dünyada dərinləşən iqtisadi böhranın ciddi neqativ təsirindən etibarlı qorumağa imkan vermişdir. Cari ildə çoxlu sayda ölkələr tənəzzülə məruz qaldığı halda, ölkə iqtisadiyyatı artımını davam etdirmiş, maliyyə dayanıqlığı nümayiş etdirmişdir.

I. 2008-ci ildə ölkə iqtisadiyyatının inkişaf meylləri

2008-ci ildə ölkədə iqtisadi artım tempi ikirəqəmli olmuş, qeyri-neft sektorunun artım tempi isə son beş ildə ilk dəfə olaraq ümumi iqtisadi artım tempini əhəmiyyətli üstələyərək 16% təşkil etmişdir.

İqtisadiyyata qoyulan cəmi investisiyaların həcmi 39% artmış, o cümlədən daxili investisiyaların artımı 75% təşkil etmişdir. 2008-ci il ərzində də iqtisadiyyatda məşğulluq səviyyəsinin artması davam etmiş, təkcə doqquz ay ərzində ölkədə 97.5 min yeni iş yeri yaradılmışdır.

İqtisadiyyatın xarici mövqeyi möhkəmlənməkdə davam etmişdir. Ölkənin tədiyə balansının cari hesabında profisit cari ilin doqquz ayında 2.5 dəfə artaraq 15 mlrd.\$-a çatmışdır. Bu profisit ölkənin strateji valyuta ehtiyatlarının 18 mlrd.\$-a çatmasını təmin etmişdir.

Hökumətin həyata keçirdiyi antiinflasiya tədbirləri və Milli Bankın pul siyasəti inflasiyanın azalmasına şərait yaratmışdır. Bununla yanaşı dünya bazarlarında son aylar ərzağın və neftin qiymətinin əhəmiyyətli ucuzlaşması da inflasiyanın azalmasına təsir göstərmişdir. İlin sonuna illik inflasiyanın 15-17% səviyyəsində olacağı gözlənilir ki, bu da ötən ildə olduğundan (19.6%) və beynəlxalq təşkilatların verdikləri proqnozlardan (20-22%) aşağıdır.

İnflyasiyanın azalmağa başlaması əhalinin real pul gəlirlərinin artım tempinin daha da yüksəlməsinə imkan vermişdir. Cari ilin on bir ayında real pul gəlirləri 12% artmışdır.

Beləliklə, 2008-ci ildə global böhrana baxmayaraq, ölkə iqtisadiyyatının artımı davam etmiş, yaradılmış iqtisadi potensial sayəsində iqtisadiyyatın maliyyə dayanıqlığı təmin olunmuş və makroiqtisadi sabitlik qorunmuşdur.

II. Milli Bankın Pul Siyasəti

2008-ci ildə Milli Bankın pul siyasəti ölkədə makroiqtisadi dayanıqlığın qorunmasında aktiv rol oynamışdır.

Pul kütləsinin artım tempi ötən illə müqayisədə iki dəfə azalmış və cari ilin on bir ayında 25% təşkil etmişdir. Bununla belə, iqtisadiyyatın monetizasiyası artmaqda davam etmiş və geniş pul kütləsinin qeyri-neft Ümumi Daxili Məhsula nisbəti 50%-ə çatmışdır.

Pul təklifinin strukturunda müsbət keyfiyyət dəyişiklikləri davam etmiş, iqtisadiyyatda dollarlaşma səviyyəsi daha da azalmışdır.

Pul siyasətinin dezinflyasiya potensialını daha da artırmaq məqsədilə cari ilin mart ayından etibarən məzənnə siyasəti ABŞ dolları və avrodan ibarət ikivalyutalı səbət vasitəsilə həyata keçirilməyə başlanmışdır. Bu rejim Milli Bankın manatın tərəfdaş ölkələrin valyutalarına qarşı orta çəkili məzənnəsinə (Nominal Effektiv Məzənnə) təsir göstərmək imkanlarını artırmışdır. Nəticədə cari ildə Nominal Effektiv Məzənnə 12%-dən çox möhkəmlənmişdir ki, bu da partnyor ölkələrdən “inflyasiyanın idxalı”nı neytrallaşdıran mühüm amildir.

Məzənnə siyasəti həm də valyuta bazarında sabitliyin qorunmasını təmin etmiş, manatın ABŞ dollarına qarşı məzənnəsi il ərzində 5.2% möhkəmlənmişdir.

Eyni zamanda cari ilin birinci yarısında həyata keçirilən antiinflyasiya siyasətinə dəstək olaraq Milli Bank pul siyasətinin tənzimləmə alətlərindən fəal istifadə etmişdir. Kapitalın hərəkəti rejimi də tam liberallaşdırılmışdır.

Dünya iqtisadiyyatının tənəzzülü, global likvidlik sıxıntısı və inflyasiyanın azalması şəraitində iqtisadiyyatda likvidlik mənbələrini dəstəkləmək üçün Milli Bank 2008-ci ilin oktyabr ayından etibarən pul siyasətinə adekvat korreksiyalar etmişdir.

Milli Bankın uçot dərəcəsi üç dəfə dəyişdirilərək 15%-dən 8%-ə endirilmişdir. Bankların likvidlik göstəricilərinin daha da yaxşılaşdırılması məqsədilə onların xarici öhdəlikləri 5%-lik məcburi ehtiyat normasından azad olunmuşdur. Daxili öhdəliklər üzrə məcburi ehtiyat normaları isə 12%-dən 6%-ə endirilmişdir. Məcburi ehtiyat normalarının ortalama müddəti 1 ayadək

uzadılmışdır. Təkcə məcburi ehtiyat normalarının azaldılması hesabına bank sisteminə 350 mln.manat həcmində likvidlik dəstəyi həyata keçirilmişdir.

Beləliklə, 2008-ci ildə Milli Bankın pul siyasəti makroiqtisadi sabitliyin qorunmasına şərait yaratmış və dəyişkən global situasiyaya çevik reaksiya verərək iqtisadiyyatda zəruri likvidlik səviyyəsinin saxlanmasını təmin etmişdir.

III. Bank Sistemində İnkişaf və Maliyyə Sabitliyi

Qlobal maliyyə böhranına baxmayaraq, 2008-ci ildə bank sisteminin dinamik inkişafı davam etmiş və maliyyə sabitliyi qorunub saxlanılmışdır. Bank sektorunun artım parametrləri iqtisadiyyatın ümumi artım dinamikasına uyğunlaşmışdır.

Cari ilin on bir ayında bank sisteminin aktivləri 47%, kredit portfeli 48%, əhalinin əmanətləri 23% artmışdır. İlin II yarısına qədər bank sistemində davam edən yüksək artım dinamikası, II yarımillikdə qlobal şəraitə və daxili iqtisadi dinamikaya adekvat şəkildə stabilləşmişdir. Belə ki, bank sistemi beynəlxalq maliyyə bazarlarında likvidliyin məhdudlaşması, iqtisadi artımın və pul kütləsinin yeni dinamikasına adaptasiya olunmağa başlamışdır.

Bank sistemində maliyyə risqlərini çevik idarə etmək üçün Milli Bank hələ bir il öncə, yəni beynəlxalq böhranın ilk mərhələlərində sektorun daha dayanıqlı və sabit mənbələr hesabına inkişafını təmin edən preventiv rejimdə tənzimlənməsinə başlamışdı. Banklar təmkinli bazar davranışına dəvət olunmuşlar. Nəticədə, banklar mövcud situasiyada riskləri yenidən qiymətləndirərək, öz strategiyalarına zəruri korreksiyalar etmişlər.

Bankların maliyyə ehtiyatlanması səviyyəsinin artırılması məqsədilə bank sektorunun aktivlərinin keyfiyyətinə və təminatlılığına tələblər artırılmışdır. Milli Bank cari ilin əvvəlində bankların xarici borclanmasının idarə oluna bilən və təhlükəsiz səviyyədə saxlanması üzrə addımlar atmışdı.

Bütövlükdə, bankların idarəetmə, xüsusilə risklərin idarəedilməsi potensiallarının artırılmasına yönəlmiş tədbirlər davam etdirilmişdir. Bank nəzarətinin maliyyə sabitliyi və risklərin qabaqlayıcı rejimdə aşkarlanması potensialı gücləndirilmişdir.

Bütün bu tədbirlər bank sektorunun sabitliyinin yüksəlməsinə xidmət etmişdir. 2008-ci ildə iri məbləğdə xarici öhdəliklərini icra etməsinə baxmayaraq, banklar kreditləşməni davam etdirmişdir. Təkcə sentyabr-noyabr aylarında verilən yeni kreditlərin həcmi 1.9 mlrd.manat olmuşdur.

Banklar həm xarici, həm də daxili öhdəliklərini ödəmək üçün kifayət qədər likvid aktivlərə malikdir. Hətta bəzi bankların borclarının vaxtından əvvəl geri tələb olunmasına baxmayaraq, banklar öz öhdəliklərini tam və vaxtında icra etmişlər.

Bankların likvid aktivləri təxminən xarici borc həcmindədir (1.5 mlrd.manat). Bankların likvid aktivləri əhalinin əmanətlərinin təqribən 87%-ni təşkil edir, ani likvidlik göstəricisi isə tələb olunan səviyyədə 3 dəfə yüksəkdir (82%). Likvid aktivlərin cari öhdəliklərə nisbəti 90% həddindədir.

Bank sisteminin kapitallaşması da cari ildə davam etmişdir. Kapitalın həcmi cari ilin on bir ayında 49% artaraq 1.6 mlrd.manata çatmışdır. Kapitalın adekvatlığı da qənaətbəxş səviyyədədir, məcmu kapitalın adekvatlıq əmsalı 19% (prudensial tələb 12%) təşkil etmişdir.

Artım templərinin stabilləşməsinə baxmayaraq, bank sisteminin maliyyə nəticələri ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə sabitdir. Cari ilin on bir ayında aktivlərin gəlirliliyi 2,6%, kapitalın gəlirliliyi isə 20% təşkil etmişdir.

Bank sisteminə inam sabit olaraq qalır, əmanət bazası, xüsusilə xırda əmanətçilərin depozitləri dayanıqlıdır. Bütövlükdə, cari ilin on bir ayında uzunmüddətli əmanətlərin xüsusi çəkisi 33%-dən 37%-dək artmışdır.

Qlobal likvidlik böhranına baxmayaraq, həyata keçirilmiş preventiv tədbirlər sayəsində bank sistemində maliyyə sabitliyi qorunmuşdur və banklar maliyyə dayanıqlığı nümayiş etdirmişdir.

IV. 2009-cu il üçün Pul Siyasətinin İstiqamətləri

Beynəlxalq təşkilatların proqnozuna görə 2009-cu ildə qlobal iqtisadi böhranın davam edəcəyi gözlənilir. Qlobal iqtisadi artımın əvvəlki illə müqayisədə əhəmiyyətli azalacağı və qlobal sərmayə axınlarının iki dəfə aşağı düşəcəyi proqnozlaşdırılır. Sənayecə inkişaf etmiş ölkələr üzrə isə iqtisadi artım sifirə yaxın səviyyədə gözlənilir.

Qlobal iqtisadi böhranın kəskinləməsi neft ölkələri də daxil olmaqla bütün inkişaf etməkdə olan ölkələr, o cümlədən Azərbaycan üçün bir sıra risqləri yarada bilər. Belə ki, dünya maliyyə sistemində likvidlik böhranı şəraitində iqtisadiyyata xarici maliyyə axınları məhdudlaşa bilər. Qlobal tələbatın azalması ilə əlaqədar neftin qiymətinin aşağı düşməsi növbəti ildə də davam edə bilər.

Bu şəraitdə qlobal tənəzzülə qarşı mübarizədə beynəlxalq təşkilatlar makroiqtisadi siyasətin, o cümlədən fiskal və pul siyasətinin əhəmiyyətli yumşaldılmasını tövsiyyə edirlər. 2008-ci ilin

noyabr ayında Vaşinqton şəhərində böyük 20-lərin keçirilən toplantısında da bu tövsiyyə rəsmən bəyan olunmuşdur.

Qlobal risklərin milli iqtisadiyyatın qeyri-neft sektoruna, məşğulluq və gəlir səviyyəsinə mənfi təsirlərini qabaqlayıcı rejimdə məhdudlaşdıran çevik makroiqtisadi tənzimləmənin həyata keçirilməsi vacib şərtidir. Bu baxımdan 2009-cu ildə ölkə iqtisadiyyatının inkişafının davam etməsi və maliyyə dayanıqlığının təmin olunması üçün makroiqtisadi siyasətin bütün istiqamətlərinin daha güclü konsolidasiyası və koordinasiyası zəruridir.

2009-cu ildə Milli Bankın pul siyasəti daha aktiv olaraq makroiqtisadi tarazlığın və dayanıqlığın təmin olunmasına və eyni zamanda bank sistemində maliyyə sabitliyinin qorunmasına istiqamətlənəcəkdir.

Qoyulmuş məqsədlərə nail olmaq üçün 2009-cu ildə Milli Bankın məzənnə siyasəti xarici amillərin davranışından asılı olaraq çevik tənzimlənəcəkdir. Bu siyasət balanslı olaraq uzunmüddətli dövrdə makroiqtisadi tarazlığın dəstəklənməsinə və iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətinin qorunmasına yönələcəkdir.

Milli Bank iqtisadiyyatda zəruri likvidlik səviyyəsinin təmin olunması üçün pul siyasəti alətlərinin çevikliyinə daha da artıracaqdır. Makroiqtisadi vəziyyətdən asılı olaraq faiz dəhlizinin parametrləri çevik tənzimlənəcək, bank sisteminin yenidən maliyyələşməsi alətlərinin çeşidi genişləndiriləcəkdir.

2009-cu il üçün nəzərdə tutulan fiskal siyasət makroiqtisadi sabitliyin təmin olunmasına yönəlmişdir. Bununla belə, ölkənin kifayət həcmdə qlobal likvidlik imkanları mövcuddur. Qlobal risklərin iqtisadi aktivliyə və məşğulluğa neqativ təsirini məhdudlaşdırmaq üçün bu imkanların bank sistemi vasitəsilə real sektorun inkişafının dəstəklənməsinə yönəldilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Bunun üçün ilk növbədə sahələrarası inkişafa şərait yaradan prioritet sektorların dəstəklənməsi zəruridir. Bu istiqamətdə kiçik və orta sahibkarlığın maliyyələşməsi mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi, ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunması, bank sektorunun dəstəklənməsi, tikinti-ipoteka bazarının inkişafı və qlobal risklərin milli iqtisadiyyata təsirini məhdudlaşdıran digər prioritet məsələlər diqqətdə saxlanmalıdır.

V. 2009-cu ildə Maliyyə Sabitliyinin Qorunması

2009-cu ildə qlobal risklərin artması şəraitində bank sistemində maliyyə sabitliyinin qorunması diqqətdə saxlanacaqdır. Milli Bankın siyasəti bank sistemə etimadın, sistemin sağlamlığı və

dayanıqlılığının, bank sektorunun iqtisadiyyatda maliyyə vasitəçisi rolunun dəstəklənməsinə yönələcəkdir.

İqtisadi subyektlərin bank sistemində inamını qorumaq və daha da artırmaq mühüm prioritet olacaqdır. Bunun üçün Milli Bank, bank sisteminin likvidliyinin adekvat səviyyədə saxlanması siyasətini davam etdirəcəkdir.

Bank sistemində mövcud olan izafi likvidliyin effektiv istifadəsi məqsədilə banklararası pul bazarında müvafiq etimad mexanizmləri təşviq olunacaqdır. Banklarda daxili ehtiyatlanma siyasətinin formalaşmasına, bank aktivlərinin keyfiyyətinin idarə olunmasına diqqət daha da artırılacaqdır. Banklar tərəfindən aktivlərin keyfiyyətlə idarə olunması sistemlərinin təkmilləşdirilməsinə institusional dəstək veriləcək, kapital adekvatlığının təhlükəsiz səviyyədə saxlanması təşviq ediləcəkdir.

Qeyd olunan vəzifələri uğurla həll etmək üçün bank nəzarəti daha da gücləndiriləcək, onun sistemdəki meyllərə operativ reaksiyası təmin ediləcəkdir. Risklərin qabaqlayıcı rejimdə aşkarlanması, ölçülməsi və tənzimləmə tədbirləri ilə əhatə olunması təmin ediləcəkdir.

2009-cu ildə ölkədə ödəniş sisteminin inkisafi üzrə yeni dövlət proqramının qəbul olunması və realizasiyasına başlanılması təmin olunacaqdır. Bu proqramın realizasiyası bank sisteminin maliyyə dərinliyinin daha da artmasına xidmət edəcəkdir. Proqramın həyata keçirilməsi orta müddətli dövrdə ölkədə integrasiya olunmuş vahid elektron ödəniş məkanının yaradılmasına, elektron ticarətin inkisafının sürətlənməsinə və nağdsız dövriyyənin artmasına imkan verəcəkdir.

Bank sisteminin normativ-hüquqi bazası da təkmilləşəcəkdir. “Azərbaycan Respublikasının Milli Bankı haqqında” və “Banklar haqqında” qanunlarına dəyişikliklərin edilməsi ilə yanaşı, “Bank olmayan kredit təşkilatları” haqqında, “Kredit büroları” haqqında infrastruktur əhəmiyyətli qanunların qəbulu nəzərdə tutulur. Eyni zamanda bank sisteminin tənzimlənməsilə bağlı olan müvafiq normativ aktlarda da zəruri dəyişikliklər ediləcəkdir.

Pul siyasətinin effektivliyinin və maliyyə sektoruna inamın daha da artırılması üçün məqsədyönlü kommunikasiya siyasəti həyata keçiriləcəkdir. Qlobal böhran şəraitində iqtisadi subyektlərin informasiyaya tələbatının və həssaslığının artdığını nəzərə alaraq ictimaiyyətlə əlaqələrin daha intensiv formalarından istifadə ediləcəkdir. Bunun üçün pul siyasəti və maliyyə sabitliyinin qorunması siyasətinə dair geniş iqtisadi maarifləndirmə işləri həyata keçiriləcəkdir.

Yeridilən pul siyasətinin makro və mikroiqtisadi diaqnostikası gücləndiriləcək, makromodellər vasitəsilə iqtisadiyyatın gözlənilən vəziyyəti üzrə zəruri simulyasiyalar aparılacaqdır. Bunların

nəticələri cari monetar idarəetmədə istifadə olunacaqdır. Makroiqtisadiyyat, mikroiqtisadiyyat, maliyyə sistemi, bazarlar və xarici sektor üzrə avtomatlaşmış statistik baza genişlənəcəkdir.